

Budowa soli i ich nazewnictwo

Budowa soli i ich nazewnictwo

Słowo sól kojarzy nam się najczęściej z produktem spożywczym, używanym w kuchni do przyprawiania potraw, tak zwaną solą kuchenną. Jednak nazwa ta obejmuje wiele związków, które mają pewne wspólne cechy. Na tej lekcji poznasz substancje, które chemicy zaliczają do grupy określanej jednym mianem: sole.

Aby zrozumieć poruszane w tym materiale zagadnienia, przypomnij sobie:

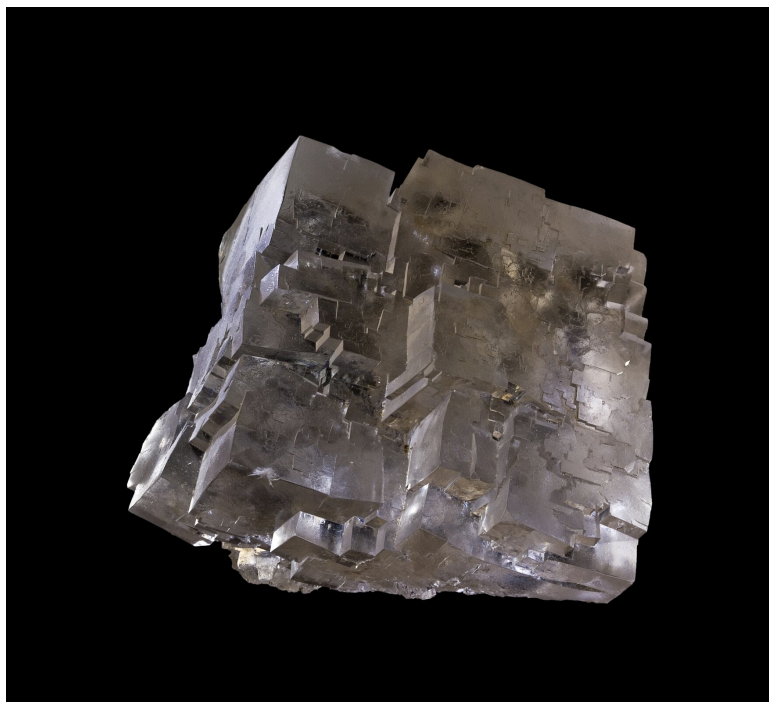
- budowę kwasów;
- budowę wodorotlenków;
- produkty reakcji kwasów z wodorotlenkami;
- definicję reakcji zobojętnienia.

Nauczysz się

- opisywać budowę soli;
- tworzyć nazwy soli.

1. Co to są sole?

Sól to powszechna nazwa soli kuchennej, której głównym składnikiem jest chlorek sodu. Jednak nie jest to jedyny związek chemiczny, który może być tak określany. Nazwa ta odnosi się także do innych substancji – chlorku potasu, siarczku miedzi(II) czy jodku ołowiu(II). [Sole](#) stanowią ogromną grupę związków chemicznych o pewnych charakterystycznych cechach.

Chlorek sodu o zwyczajowej nazwie sól kuchenna i wzorze sumarycznym NaCl należy do grupy związków chemicznych o nazwie „sole”.

Źródło: Didier Descouens, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 4.0.

Jodek ołowiu(II) o wzorze sumarycznym PbI_2 należy do soli i charakteryzuje się żółtą barwą.

Źródło: PRHaney, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, domena publiczna.

Ciekawostka

Czy wszystkie sole są słone?

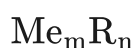
Nie każda sól jest słona. Niektóre są pozbawione smaku (np. węglan wapnia). Są też takie, które w literaturze opisuje się jako ostre lub orzeźwiające (azotan(V) potasu). Siarczan(VI) magnezu, z uwagi na swój smak, zyskał nazwę „sól gorzka”.

Węglan wapnia o wzorze sumarycznym CaCO_3 tworzy kryształy i jest bezwonny. Jest głównym składnikiem minerału o nazwie kalcyt.

Źródło: Jan Helebrant, dostępny w internecie: www.flickr.com, domena publiczna.

Sole to związki zbudowane z [kationów](#) metali (lub kationu amonu o wzorze NH_4^+) i [anionów](#) reszty kwasowej. Ich wzór ogólny zapisujemy jako:

gdzie:

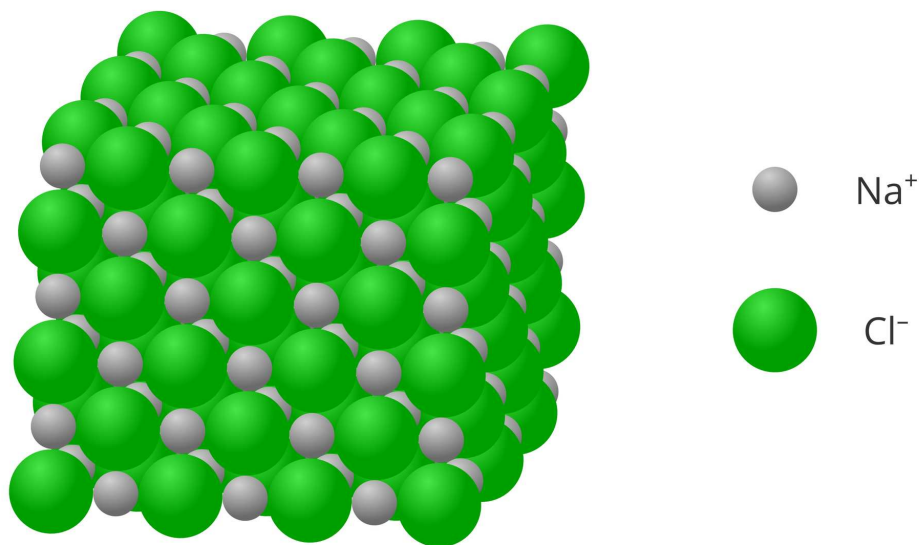
Me – symbol metalu, którego kation wchodzi w skład soli;

R – symbol reszty kwasowej, której anion tworzy sól;

n, m – indeksy stechiometryczne ustalone na podstawie wartościowości metalu i reszty kwasowej.

Wartościowość reszty kwasowej jest równa wartości bezwzględnej ładunku jej jonu, np. wartościowość jonu siarczanowego(VI), SO_4^{2-} , wynosi dwa.

Większość soli zbudowana jest z jonów. Należą one zatem w większości do grupy związków jonowych. W stanie stałym tworzą one kryształy o uporządkowanej strukturze.

Najbardziej znaną solą jest chlorek sodu, o wzorze NaCl ; jego kryształ zbudowany jest z kationów sodu i anionów chlorkowych.

Źródło: epodreczniki.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

2. Jak tworzymy wzory sumaryczne soli?

Przykład 1

Zadanie – przykład

Zapisz wzór sumaryczny soli zbudowanej z kationów potasu i jonów fosforanowych(V).

Określ wzór sumaryczny soli zbudowanej z kationów potasu i anionów fosforanowych(V).

Film dostępny pod adresem </preview/resource/Rg6RmmmUmv93M>

Film pt. *Zadanie – rozwiązanie*

Źródło: Tomorrow Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Na filmie przypomniano, jak zbudowany jest wzór ogólny soli. Następnie ukazano, w jaki sposób należy określić wzór sumaryczny soli zbudowanej z kationów potasu i anionów fosforanowych pięć.

Polecenie 1

Przeanalizuj poniższą tabelę, która przedstawia wzory sumaryczne wybranych soli, a następnie rozwiąż ćwiczenie.

Wzory sumaryczne przykładowych soli

Rodzaj anionu	Rodzaj kationu	Wzór sumaryczny soli składającej się ze wskazanych jonów
Cl^-	Na^+	NaCl
	Ca^{2+}	CaCl_2
	Al^{3+}	AlCl_3
SO_4^{2-}	Na^+	Na_2SO_4
	Ca^{2+}	CaSO_4
	Al^{3+}	$\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3$
PO_4^{3-}	Na^+	Na_3PO_4
	Ca^{2+}	$\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$
	Al^{3+}	AlPO_4

Wskaż poprawny wzór soli, która zbudowana jest z kationów K^+ i anionów SO_3^{2-} .

☐ K_2SO_4

☐ K_2SO_3

☐ $\text{K}_2(\text{SO}_3)_2$

☐ KSO_4

3. Jak nazywamy sole?

Nazwy soli składają się z dwóch członów – pierwsza odnosi się do rodzaju reszty kwasowej, a druga do metalu (lub kationu amonu o wzorze NH_4^+). Człon pochodzący od nazwy reszty kwasowej przyjmuje końcówkę **-an** (w przypadku soli kwasów tlenowych) lub **-ek** (dla soli kwasów beztlenowych). I tak np. sole pochodzące od kwasu siarkowego(VI) o wzorze H_2SO_4 będą miały w nazwie wyraz siarczan(VI), a pochodne kwasu siarkowodorowego o wzorze $\text{H}_2\text{S}_{(\text{aq})}$ – siarczek.

W nazwach soli uwzględnia się:

- wartościowość niemetalu wchodzącego w skład reszty kwasowej, jeżeli nie jest to jedyna wartościowość tego niemetalu.

Na przykład:

Na_2SO_4 siarczan(VI) sodu

Na_2SO_3 siarczan(IV) sodu

- wartościowość metalu, jeżeli dany metal charakteryzuje się więcej niż jedną wartościowością.

Na przykład:

FeSO_4 siarczan(VI) żelaza(II)

$\text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3$ siarczan(VI) żelaza(III)

Polecenie 2

Przeanalizuj poniższą tabelę przedstawiającą pierwsze człony nazw soli pochodzących od różnych kwasów, a następnie rozwiąż ćwiczenie.

Pierwsze człony nazwy soli pochodzących od różnych kwasów

Rodzaj kwasu	Wzór sumaryczny kwasu	Nazwa kwasu	Jon reszty kwasowej	Pierwszy człon nazwy soli, pochodnej kwasu
kwas tlenowy	H_2SO_4	kwas siarkowy (VI)	SO_4^{2-}	siarczan(VI)
	H_2SO_3	kwas siarkowy (IV)	SO_3^{2-}	siarczan(IV)
	H_2CO_3	kwas węglowy	CO_3^{2-}	węglan
	HNO_3	kwas azotowy (V)	NO_3^-	azotan(V)
	H_3PO_4	kwas fosforowy (V)	PO_4^{3-}	fosforan(V)
kwas beztlenowy	HCl	kwas chlorowodorowy	Cl^-	chlorek
	H_2S	kwas siarkowodorowy	S^{2-}	siarczek

Wskaż poprawny pierwszy człon nazwy soli, która zbudowana jest z dwuujemnych jonów siarczanowych(IV).

☐ siarczek(IV)

☐ siarczan(IV)

☐ siarczan(VI)

☐ siarczek

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 3

Przeanalizuj poniższą tabelę, która przedstawia przykładowe wzory i nazwy soli, a następnie rozwiąż ćwiczenie.

Przykładowe wzory i nazwy soli

Jon	SO_4^{2-}	SO_3^{2-}	CO_3^{2-}	NO_3^-	PC
Na^+	Na_2SO_4 siarczan(VI) sodu	Na_2SO_3 siarczan(IV) sodu	Na_2CO_3 węglan sodu	NaNO_3 azotan(V) sodu	Na_3PO_4 fosforan sodu
K^+	K_2SO_4 siarczan(VI) potasu	K_2SO_3 siarczan(IV) potasu	K_2CO_3 węglan potasu	KNO_3 azotan(V) potasu	K_3PO_4 fosforan potasu
Ca^{2+}	CaSO_4 siarczan(VI) wapnia	CaSO_3 siarczan(IV) wapnia	CaCO_3 węglan wapnia	$\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ azotan(V) wapnia	$\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$ fosforan wapnia
Mg^{2+}	MgSO_4 siarczan(VI) magnezu	MgSO_3 siarczan(IV) magnezu	MgCO_3 węglan magnezu	$\text{Mg}(\text{NO}_3)_2$ azotan(V) magnezu	$\text{Mg}_3(\text{PO}_4)_2$ fosforan magnezu
Fe^{3+}	$\text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3$ siarczan(VI) żelaza(III)	związek składający się z tych jonów nie istnieje	związek składający się z tych jonów nie istnieje	$\text{Fe}(\text{NO}_3)_3$ azotan(V) żelaza(III)	FePO_4 fosforan żelaza(III)
Al^{3+}	$\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3$ siarczan(VI) glinu	związek składający się z tych jonów nie istnieje	związek składający się z tych jonów nie istnieje	$\text{Al}_2(\text{NO}_3)_3$ azotan(V) glinu	AlPO_4 fosforan glinu
NH_4^+	$(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$ siarczan(VI) amonu	$(\text{NH}_4)_2\text{SO}_3$ siarczan(IV) amonu	$(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ węglan amonu	NH_4NO_3 azotan(V) amonu	$(\text{NH}_4)_3\text{PO}_4$ fosforan amonu

Ułóż wzory soli na podstawie symboli i wzorów podanych jonów: Br^- , Zn^{2+} , Li^+ , NO_3^- .

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Podsumowanie

- Sole to grupa związków chemicznych w większości o budowie jonowej, które składają się z kationów metali (lub kationu amonu o wzorze NH_4^+) i anionów reszty kwasowej.
- Nazwa soli składa się z dwóch członów: nazwy reszty kwasowej i nazwy metalu (lub nazwy kationu NH_4^+ , czyli kationu amonu). Gdy sól pochodzi od kwasu tlenowego, pierwszy człon zyskuje końcówkę **-an**, a gdy od beztlenowego – końcówkę **-ek**.
- W nazwie soli uwzględniamy wartościowość metalu oraz wartościowość reszty kwasowej (jeśli mogą przyjmować różne wartości liczbowe)

Praca domowa

Polecenie 4.1

Podaj nazwy dwóch soli, których złoże występuje w Polsce najliczniej.

Wpisz odpowiedź.

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

sole

związki chemiczne o budowie jonowej składające się głównie z kationów metali i anionów reszty kwasowej

kation

jon o ładunku dodatnim (+), np. Na^+ , Ca^{2+} , Al^{3+} , NH_4^+

anion

jon o ładunku ujemnym (−), np. Cl^- , S^{2-} , SO_4^{2-}

Ćwiczenia

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ocen prawdziwość poniższych zdań. Zaznacz "Prawda", jeśli zdanie jest prawdziwe albo "Fałsz", jeśli jest fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Sole w większości mają budowę jonową.	☐	☐
SO_4^{2-} to wzór anionu siarczanowego(IV).	☐	☐
Kation to jon o ładunku dodatnim.	☐	☐
Jony dzielimy na kationy i aniony.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj podane wzory substancji do odpowiednich kategorii.

Sole:

KOH

Fe(OH)₃

CaCl₂

H₃SO₄

KNO₃

H₂SO₄

Na₂CO₃

CO₂

Fe₂(SO₄)₃

Al(NO₃)₃

Fe₂S₃

Związki chemiczne, które nie są solami:

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 3

Który z podanych wzorów przedstawia azotan(V) glinu? Wskaż prawidłową odpowiedź.

☐ Al(NO₃)₄

☐ Al₂(NO₂)₃

☐ AlCl₃

☐ Al(NO₃)₃

☐ Al₂O₃

☐ Al₂(SO₄)₃

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 4

Który z podanych wzorów przedstawia siarczan(VI) litu? Wskaż prawidłową odpowiedź.

☐ $\text{Li}_2(\text{SO}_4)_3$

☐ LiCl

☐ LiSO_4

☐ Li_2SO_3

☐ Li_2SO_4

☐ LiOH

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 5

Który z podanych wzorów przedstawia siarczek sodu? Wskaż prawidłową odpowiedź.

☐ SNa_2

☐ NaS

☐ Na_2S

☐ SNa

☐ Na_2SO_3

☐ Na_2SO_4

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Który z poniższych wzorów przedstawia fosforan(V) baru? Wskaż prawidłową odpowiedź.

☐ BaO

☐ Ba(PO₄)₂

☐ Ba₃PO₄

☐ BaPO₄

☐ Ba₃(PO₄)₂

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 7

Który ze wzorów przedstawia wzór siarczku ołowiu(II)? Wskaż prawidłową odpowiedź.

☐ PbSO₄

☐ PbS

☐ PbS₄

☐ PbS₂

☐ PbSO₃

☐ SPb

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 8

Wskaż prawidłową nazwę związku o wzorze FePO_4 .

☐ fosfor(V) żelaza

☐ żelaza(III) fosforan(V)

☐ fosforan(V) żelaza(III)

☐ fosforan żelaza(II)

☐ żelaza(II) fosforan(V)

☐ fosforan(V) żelaza

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 9

Wskaż prawidłową nazwę związku o wzorze $\text{Cu}_3(\text{PO}_4)_2$.

☐ fosforan(V) miedzi

☐ fosforan miedzi(II)

☐ fosforan miedzi

☐ fosforan(V) miedzi(II)

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 10

Complete the sentence below by selecting words from the ones given.

Most of the salts have an structure. Salts consist of metal (or an of the NH_4^+ formula) and of an acid residue.

anions

ammonium cation

ionic

covalent

ions

cations

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Bibliografia

Łasiński D., Sporny Ł., Strutyńska D., Wróblewki P., *Chemia. Podręcznik dla klasy ósmej szkoły podstawowej*, Kielce 2021.

<https://www.pgi.gov.pl>, dostęp: 15. 02. 2022

Notatnik

Źródło: Gromar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.